

Academic Article:

Received: 2026-03-15;

Revised: 2026-06-16;

Accepted: 2026-06-19.

กุญแจชีวิต: วุฒิภาวะทางอารมณ์กับการแก้ปัญหาตามแนวพุทธจากปัญหาสู่ปัญญา The Key to Life: Emotional Maturity and Buddhist Problem Solving from Problem to Wisdom

พระครูสังฆวิริยกิจ (ระพิน พุทธิสารโ)

Phrakru Sangkaviriyakit (Raphin Buddhisaro)

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

First/Corresponding Author, E-mail: raphind@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาตามหลักพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ คัมภีร์พระพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า กุญแจชีวิต เป็นอุปมาที่สะท้อนถึงการแก้ปัญหาเป็นเครื่องมือสำคัญในการคลี่คลายและก้าวข้ามปัญหาชีวิตตามแนวพุทธ กุญแจดังกล่าวเปรียบเสมือนปัญญาที่ช่วยเปิดทางออกจากความทุกข์และอุปสรรคต่าง ๆ โดยมีรากฐานมาจากพุทธวิธีที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและเหตุการณ์สำคัญในสมัยพุทธกาล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงกระบวนการใช้สติปัญญา และวุฒิภาวะทางอารมณ์ในการเผชิญและแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ จนนำไปสู่การพัฒนาตนและการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ คือ การสังเคราะห์แนวคิดกุญแจชีวิตในฐานะเครื่องมือเชิงพุทธสำหรับการออกจากปัญหาด้วยปัญญา โดยบูรณาการวุฒิภาวะทางอารมณ์เข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: กุญแจชีวิต, วุฒิภาวะทางอารมณ์, การแก้ปัญหาตามแนวพุทธ

Abstract

The academic article aims to explore problem-solving approaches based on Buddhist principles. The study employs documentary research, drawing upon academic literature, Buddhist scriptures, and related research works. The findings reveal that the concept of ‘the Key to Life’ serves as a metaphor for wisdom, which functions as an essential tool for resolving and overcoming life’s difficulties in accordance with Buddhist teachings. This key symbolizes wisdom that unlocks pathways beyond suffering and various obstacles. Its

foundation is rooted in Buddhist methods found in the Tipitaka and significant events from the Buddha's lifetime. These sources illustrate the systematic application of mindfulness, wisdom, and emotional maturity in confronting and resolving problems, ultimately leading to self-development and the cultivation of a righteous way of life. The body of knowledge derived from this study is the synthesis of the concept of 'the Key to Life' as a Buddhist tool for transcending problems through wisdom. This framework integrates emotional maturity with Buddhist doctrinal principles.

Keywords: Key to Life, Emotional Maturity, Buddhist Problem-solving

บทนำ

จากบทสนทนาทางไลน์มีข้อความที่เป็นรูปภาพกุญแจจากกัลยาณมิตรท่านหนึ่งส่งมาให้ตามภาพประกอบ 1 และข้อความเป็นคำบอกเล่าอธิบายเสริมที่มาของกุญแจดอกดังกล่าว “...เขากล้า มาทำบิบน้ำตาในห้องประชุม แล้วัดกุญแจห้อง สไม้น้อง จำได้ติดตาเลย ไม่เคยขอ เอามาให้แล้วพูดเป็นทำนองว่า ไปทวงแล้ว เขาผิดที่ไม่ให้กุญแจนี้...” (แมวเหมียว เมงมิ, 2568) ผู้เขียนฟังพล็อตเรื่องผสมดอกกุญแจแบบสนุกในบทบาทสมมติของแต่ละคน แต่ให้นึกสนุกต่อจึงนำมาเขียนเป็นประโยคตอบกลับไปว่า กุญแจชีวิต ที่อาจใช้คำว่า นอกเหนือจากกุญแจที่ทำจากวัตถุเฉพาะแล้ว ยังมีชีวิตอยู่ในนั้น เพราะสัมพันธ์กับชีวิตของผู้เล่าชีวิตผู้เขียน ชีวิตของคนที่ถูกกุญแจมาและคนที่เกี่ยวข้องอีกหลายกรณีรวมทั้งผู้เขียนที่ถูกเล่าให้ฟัง อีกความหมายหนึ่งกุญแจเป็นได้ทั้งการขงกักกันหรือทำให้มีพื้นที่เฉพาะ อีกนัยหนึ่งก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการไขเพื่อเข้าไปค้นจนกระทั่งพบสิ่งใหม่ สิ่งที่ต้องการ ไขออกจากความคิดหรือสิ่งที่ขมขังได้ เป็นต้น รวมทั้งเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2568 ผู้เขียนได้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มเฉพาะนิสิตปริญญาเอก สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ของนายธีระพันธ์ จัดพล เรื่องพุทธบูรณาการเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของอาสาสมัครจิตอาสาผ่านหลักการกุญแจแก้ดอกของสถาบันพลังจิต ธรรมะ จักรวาล โดยเทศบาลเมืองหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งในแก่นของการพูดคุยเป็นความรู้กุญแจ 9 ดอก แนวทางการพัฒนาศักยภาพภาวะผู้นำการประกอบด้วย (1) กุญแจแห่งความเพียร (2) กุญแจแห่งปัญญา (3) กุญแจแห่งการสำรวจตน (4) กุญแจแห่งการสื่อสารและทักษะทางปัญญา (5) กุญแจแห่งการแก้ไขปัญา (6) กุญแจแห่งการคิดบวกและการให้อภัย (7) กุญแจแห่งภาวะผู้นำ (8) กุญแจแห่งการยอมรับความหลากหลาย (9) กุญแจแห่งการเป็นผู้ให้ ซึ่งในงานวิจัยได้สังเคราะห์บูรณาการร่วมกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือ หลักไตรสิกขา ประกอบด้วย 1) ด้านศีล ได้แก่ ความประพฤติดีทางกายและวาจา 2) ด้านสมาธิ ได้แก่ การฝึกอบรมจิตให้สงบนิ่ง 3) ด้านปัญญา ได้แก่ การใช้หลักการและเหตุผล ซึ่งทั้งหมดเป็นงานวิจัยจึงขอเล่าไว้พอได้ใจความ เมื่อทั้งสองเรื่องสองกรณีมาประจวบเหมาะกันพอดีในคำว่า กุญแจ จึงได้นำมาคิดเขียนเกี่ยวกับกุญแจที่จะใช้ไขความคิดสร้างปัญญาออกจากปัญหาตามแนวพุทธ ประหนึ่งต้องการสื่อว่า กุญแจ เป็นเครื่องมือ สร้างวุฒิภาวะทางอารมณ์ สร้างความตระหนักจนกลายเป็นภาวะของการตื่น ตื่นรู้หรือรับรู้ต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น จนกระทั่งกลายเป็นส่วนสำคัญของการ

ก้าวเดินไปสู่ชีวิตที่มีความสุข ปลอดภัยได้อย่างเข้าใจมีสติและมีความสุขกับการใช้ชีวิตได้ ซึ่งในการเขียนบทความนี้จะได้นำมาเล่าแบ่งปันสะท้อนคิดต่อไป

ภาพ 1 การร่วมเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสนทนากลุ่มเฉพาะเรื่องกุญแจแก้ดอกกับการพัฒนาภาวะผู้นำจิตอาสา
(ภาพพระปลัดสมนึก อธิปญโญ โดยใช้ ChatGPT ปรับแต่ง)

ภาพ 2 กุญแจที่ถูกส่งทางไลน์พร้อมข้อความประกอบภาพ อันเป็นที่มาของชื่อบทความ
(ภาพแมวเหมียว เมงมี้ โดยใช้ ChatGPT ปรับแต่ง)

จากภาพ 1-2 ทั้งสองเหตุการณ์เป็นเนื่องด้วยกุญแจ ในบทความนี้จึงถูกสร้างมาจากคำอธิบายร่วมของ 2 เหตุการณ์นั้น โดยใช้มุมมองในการมอง หากคิดบวก กุญแจก็เป็นเครื่องมือ หากตรงกันข้าม กุญแจก็จะกลายเป็นอุปสรรคสำหรับการใช้ชีวิต และทำให้การใช้ชีวิตเปลี่ยนไปทันที ดังนั้น การมอบกุญแจ การถือกุญแจ และการใช้กุญแจ จึงเป็นหน้าที่ของตัวเจ้าของเองที่จะต้อง (1) ปกป้องสิ่งที่แสวงหามาด้วยการนำกุญแจมาปกป้องรักษาไว้ หรือ (2) ไขสิ่งที่อยู่ด้านในมาเป็นสิ่งสนับสนุนเครื่องมือในการดำเนินชีวิต ดังนั้น กุญแจ จึงเป็น

ทั้งปกป้อง รักษา พิทักษ์หรือการปล่อยออก คลายออก ในมิตินี้กุญแจจึงเป็นทั้งคุณและโทษ แต่อยู่ที่วิธีการใช้หรือการนำไปใช้นั่นเอง

พระพุทธเจ้ากับบทบาทผู้ให้กุญแจ

จากบทบาทของพระพุทธเจ้าจะพบว่า (1) พระพุทธเจ้าเป็นเพียงผู้บอก (2) พระพุทธเจ้าเป็นเพียงผู้ชี้ทาง (3) พระพุทธเจ้าเป็นเพียงผู้สอนธรรม ที่ยกมาทั้งหมดต้องการบอกเพียงว่า พระพุทธเจ้ามีท่าทีอ่อนน้อมหรือฐานะของพระองค์จึงเป็นประหนึ่งผู้ชี้ทางให้ บอกทางเดินให้ แต่คนที่จะต้องปฏิบัติหรือดำเนินการเอง คือตัวท่านเอง ประหนึ่งเป็นกุญแจหรือผู้ชี้ทาง ดังนั้น การศึกษาพระพุทธศาสนาจึงเป็นหน้าที่ของผู้ศึกษาเอง ส่วนศึกษาแล้วจะได้ผลอย่างไร มีแนวปฏิบัติอย่างไรเป็นผลของผู้ศึกษาเองด้วยเช่นกัน

“...ในเมื่อนิพพานก็ดำรงอยู่ ทางไปนิพพานก็ดำรงอยู่ เราผู้ชักชวนก็ดำรงอยู่ แต่ก็สาวกของเราอันเราโอวาทสั่งสอนอยู่อย่างนี้ บางพวกเพียงส่วนน้อยยินดีนิพพาน อันมีความสำเร็จล่งส่วน บางพวกก็ไม่ยินดีในเรื่องนี้ เราจะทำอย่างไรได้ ตถาคตเป็นแต่ผู้บอกทางให้...”

(คณกโมคคัลลานสูตร)

“พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงว่า ไม่ว่าพระองค์จะอุบัติหรือไม่อุบัติขึ้นในโลกก็ตาม ความเป็นจริงของธรรม ความเป็นธรรมดาของธรรม ไม่เคยเปลี่ยนแปลง เป็นจริงอย่างไรก็เป็นจริงอย่างนั้น แต่เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้ธรรมตามความเป็นจริงแล้ว จึงได้ทรงแสดงว่า สังขารทั้งปวง ไม่เที่ยง สังขารทั้งปวง เป็นทุกข์ และธรรมทั้งปวง เป็นอนัตตา”

อุปปาตสูตร (ว่าด้วยธรรมนิยาม)

จากพุทธพจน์ที่ยกมา พระพุทธเจ้าจึงมีบทบาทในฐานะผู้ให้กุญแจที่เชื่อมระหว่างความจริงที่มีอยู่แล้ว พระพุทธเจ้าเป็นผู้นำมาอธิบายขยายความ ชี้ทางและเสริมข้อสงสัยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ในการนำไปใช้ ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงเป็นผู้ที่ทำให้เกิดประสบการณ์ การเรียนรู้และความเข้าใจใหม่ ดังนั้น ประโยคที่กล่าวในครั้งพุทธกาลแก่บุคคลหลายคน ทั้งพระเจ้าปเสนทิโกศลกับปัญหาครอบครัวว่าด้วยชาติตระกูลของมเหสี กระทั่งกลายเป็นความรุนแรงในการรัฐประหารต่อตำแหน่งพระเจ้าแผ่นดินและชีวิตของพระเจ้าปเสนทิโกศลเอง การทำสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศากยวงศ์เป็นผลเนื่องต่อมา (พระระพิน พุทธิสาร, 2555) แต่กุญแจหรือการไขช่วยให้เกิดปัญญาตามความจริงที่เกิดขึ้น และชะลอความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นให้ยืดเวลาปะทุออกไปช่วงระยะหนึ่ง การเข้าไปช่วยเคลียร์ความคิด ปรับความเข้าใจใหม่อีกครั้ง จึงเป็นประหนึ่งไขความรู้สึที่ข้องขัดบาดหมางหรือความทุกข์ในใจให้เบาบางหรือทุเลาบรรเทาได้ด้วยเช่นกัน

พระพุทธเจ้าผู้ให้กุญแจ	ผู้รับกุญแจจากพระพุทธเจ้า	หลักธรรม/แนวคิดสำคัญ
พระพุทธเจ้าและ พระเจ้าปเสนทิโกศล กับเหตุการณ์ปลดฐานันดร ศักดิ์ของवासกะชัตติยา และวิฑูทกะ (พระระพิน พุทธิสารโ, 2555)	พระเจ้าปเสนทิโกศล - พระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นโอรส ของพระเจ้ามหาโกศล - พระนามปเสนทิ (Pasenadi) มาจากภาษาสันสกฤต แปลว่า ผู้ รุ่งเรือง ผู้ชนะศึก - พระองค์ทรงขึ้นครองราชย์ที่ เมืองสาวัตถี เมืองหลวงของแคว้น โกศล ซึ่งเป็นหนึ่งในแคว้นใหญ่ แห่งชมพูทวีป - ทรงเป็นกษัตริย์ผู้มีศรัทธาใน พระพุทธศาสนา และเสด็จมาฟัง ธรรมจากพระพุทธเจ้าประจำ	วิธีการแก้ปัญหาความรุนแรงด้วยการ เปลี่ยนคำว่า “เลือดพอสสำคัญกว่าเลือด แม่” ลดความรุนแรงในครอบครัว
พระพุทธเจ้าและ ศายกวงศ์ และโกถียวงศ์ ในเหตุการณ์แย่งน้ำ	ศายกและโกถียวงศ์	เปลี่ยนระบบคิดออกจากปัญหาคำว่า “เลือดกับน้ำอันไหนสำคัญกว่ากัน” เปลี่ยนจากสงครามเป็นการแบ่งปันและ การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ
พระพุทธเจ้าและ นายยสะ (หรือพระยสะ) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 26: 32)	นายยสะ (พระยสะ)	เปลี่ยนคำว่า วุ่นวาย เป็นไม่วุ่นวาย ปรับ มุมมองชีวิตก็เปลี่ยน ได้บวชและศึกษา พระพุทธศาสนา
พระพุทธเจ้ากับองคุลีมาล (พระปลัดระพิน พุทธิสารโ และคณะ, 2566)	องคุลีมาล - ชื่อเดิมว่า อหิงสกะ (แปลว่า ผู้ ไม่เบียดเบียน) เป็นศิษย์เอกของ อาจารย์ทศปาโมกข์ - ถูกหลอกให้ทำบาปโดยบอกว่า ถ้าฆ่าคนให้ได้ 1,000 คน จะได้ วิชาสูงสุด - อหิงสกะกลายเป็นโจรนามว่า องคุลีมาล (แปลว่า ผู้มีมัลลีนัว)	พระพุทธเจ้าทรงสอนธรรม - เหตุการณ์เมื่อองคุลีมาลได้สังหาร พระพุทธเจ้า โดยที่พระพุทธเจ้าเสด็จเข้า ไปในป่าที่องคุลีมาลอยู่ และจงใจให้โจร พบพระองค์ องคุลีมาลวิ่งตามแต่ไม่ทัน ทั้งที่พระองค์เดินอย่างช้า ๆ จึงร้องว่า “หยุดก่อน สมณะ! หยุดก่อน” - พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า เราหยุดแล้ว แต่เธอยังไม่หยุด

	มือ) เพราะเก็บนิ้วของเหยื่อร้อยเป็นพวงมาลัย - ฆ่าคนแล้ว 999 คน เหลืออีก 1 คน เขาหมายจะฆ่าพระพุทธเจ้า	ความหมายโดยลึกซึ้ง ก็คือ - พระพุทธเจ้าหมายถึง หลุดจากกรรม หลุดจากความโกรธ หลุดจากบาป - แต่องคุลิมาลยังเต็มไปด้วยตัณหา ราคะ โทสะ จึงยังไม่หลุดจริง - คำพูดนี้กระแทกใจองคุลิมาลอย่างแรง จนสติสัมปชัญญะเกิดขึ้น และทิ้งอาวุธทันที ขออุปสมบทต่อพระพุทธเจ้า - พระองค์ก็รับบวชให้ทันทีด้วยคำว่า เอหิภิกขุ (พระพุทธเจ้าทรงบวชให้) ผลของการฟังธรรมและการบวช - องคุลิมาลตั้งใจบำเพ็ญเพียร จนกระทั่งบรรลุธรรม - หลุดจากความรุนแรงในอดีต โกรธแค้น ขว้างปาเขาเมื่อบิณฑบาต แต่องคุลิมาลก็อดทนมุ่งมั่นจนผ่านเหตุการณ์นั้น - แม้ในภายหลัง ก็สามารถบรรลุพระอรหันต์ได้ แนวคิดคำสอนสำคัญของพระพุทธเจ้า (จากองคุลิมาลสูตร) “บุคคลเคยประมาท แต่ภายหลังไม่ประมาท ย่อมทำโลกนี้ให้สว่างได้ เหมือนพระจันทร์พ้นจากเมฆ” และ “การไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย คือ พรหมจรรย์อย่างแท้จริง”
พระพุทธเจ้ากับ นางกุนทลเกสีเถรี (กุนทลเกสีเถรีวัตถุ) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 102-103: 62)	นางกุนทลเกสี - เดิมนางเป็นธิดาของตระกูลพราหมณ์ผู้มั่งคั่งในแคว้นมคธ - หลงรักโจรชื่อว่า สัตถะ ที่ถูกจับได้และจะถูกประหาร นางขอชีวิตเขาไว้และแต่งงานด้วย	การพบพระพุทธเจ้า นางเดินทางไปทำทัฬหีบูชาที่กับพระพุทธเจ้า เพราะมั่นใจว่าไม่มีใครสามารถตอบคำถามของนางได้ พระพุทธเจ้าตรัสเพียงประโยคเดียว นางก็บรรลุธรรมทันที

	- ต่อมาโจรคิดฆ่านางเพื่อชิงทรัพย์ แต่นางไหวตัวทันและผลักโจรตกเหวเสียชีวิต - นางเกิดความสลดใจในชีวิต จึงออกบวชเป็นนักรบวชในลัทธิอื่น และเรียนรู้คำสอนมากมาย จนเป็นนักได้อาตม	คำสอนของพระพุทธเจ้า นางถามพระพุทธเจ้าว่า “สิ่งใดเป็นผู้ชนะสิ่งทั้งปวง” พระพุทธเจ้าตรัสตอบสั้น ๆ แต่ลึกซึ้งว่า “ตัณหาดับแล้ว ย่อมชนะสิ่งทั้งปวง” ความหมาย คือ ผู้ใดชนะตัณหา (ความทะยานอยาก ความอยากยึดครอง) ได้ ผู้นั้นชื่อว่า ชนะสิ่งทั้งปวงแล้ว เพราะตัณหาเป็นรากเหง้าของทุกข์ทั้งหลาย ผลแห่งการฟังธรรม เมื่อได้ฟังเพียงคำตรัสสั้น ๆ นี้ นางก็เกิดดวงตาเห็นธรรม ทันที ด้วยเหตุว่า นางเคยสั่งสมบุญและปัญญามาก่อน และคำตอบนี้โดนใจที่สุด เพราะตรงต่อจริตที่กำลังค้นหาความจริงอย่างแท้จริง หลังจากนั้น นางขอบวชในพระธรรมวินัย และไม่นานก็บรรลุ พระอรหันต์ได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้ที่มีปัญญาเฉียบแหลม
พระพุทธเจ้าสอนธรรมนางปาณาจารย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 26 ข้อ 218-219: 591)	นางปาณาจารย์เป็นธิดาของเศรษฐีใหญ่ในเมืองสาวัตถี มีชีวิตที่สุขสบาย แต่ภายหลังหนีไปอยู่กับชายคนรับใช้เพราะความรัก ต่อมาเคราะห์ซ้ำกรรมส่งผล คือ - ลูกสองคนเสียชีวิต - สามีเสียชีวิตจากงู - พ่อแม่และพี่ชายเสียชีวิตจากเหตุอุบัติเหตุบ้านถล่ม กลายเป็นหญิงวิกลจริต เดินเร่ร่อนเปลือยกายในเมือง ให้คนในเมืองมองเป็นที่ขบขันเวทนา	พระพุทธเจ้าทรงสอนธรรม เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทอดพระเนตรเห็นนางในสภาพบอบช้ำทั้งร่างกายและจิตใจ ทรงให้พระอานนท์นำผ้ามาอบให้นางสวม และตรัสสอนธรรมด้วยความเมตตา พระองค์ตรัสว่า “เธอเสียใจในสิ่งที่ไม่ควรเสียใจ เธอคร่ำครวญในสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ นี่คือสังขารอันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา” และยังกล่าวเพิ่มเติมในลักษณะว่า “ผู้มีปัญญาย่อมเห็นว่า สรรพสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกนี้ ไม่มีสิ่งใดเป็นของเรา ไม่มีเรา ไม่มีตัวตนของเรา ทั้งหมดล้วนเสื่อมสลายไปตามธรรมชาติ”

		ผลจากการฟังธรรม นางปาฎาจารย์ได้ฟังธรรมของพระพุทเจ้าแล้ว เกิดความเข้าใจในไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) จิตใจสงบ เห็นความจริงของชีวิต และไม่ นานก็สามารถบรรลุ พระอรหันต์เป็นหนึ่ง ในพระอรหันตเถรีที่มีปัญญาเฉียบแหลม ได้รับการยกย่องจากพระพุทเจ้าว่า “เป็นเลิศในด้านผู้ทรงวินัยในหมู่ภิกษุณีทั้งหลาย”
--	--	--

ตาราง 1 ตัวอย่างพุทธวิธีการแก้ปัญหาตามแนวพุทธ “กุญแจชีวิตของพระพุทเจ้าครั้งพุทธกาล

จากตาราง 1 เป็นเพียงกรณีตัวอย่างที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและยกมาเป็นเพียงบางส่วน เพื่อสื่อให้เห็นแนวทางการให้ทางชี้ขุมปัญญาของพระพุทเจ้า ประหนึ่งเป็นกุญแจ ในการก้าวข้ามปัญหา ความยากลำบากให้ก้าวเดินไปข้างหน้าต่อไป

กุญแจแห่งปัญญาตามแนวพุทธ

ในครั้งพุทธกาลพระพุทเจ้าใช้กรอบของการใช้ปัญญาเพื่อแก้ปัญหา ประหนึ่งมอบกุญแจความคิดเพื่อไขความคิดให้ออกมาเป็นปัญญา ดังนั้น พอปรับวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้เข้ากับคัมภีร์ของกุญแจเลยปรับวิธีการนำเสนอว่า พระพุทเจ้าหรือหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นประหนึ่งกุญแจที่ส่งให้คนมีปัญหา มีกระบวนการพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขา เริ่มแต่กระบวนการทางสังคมที่เรียกว่า ศีลหรือจริยธรรมทางสังคม ส่งต่อไปเป็นกระบวนการของความมุ่งมั่นทุ่มเทต่อองค์ความรู้ไปสู่การพัฒนาการหรือสร้างกระบวนการพัฒนาตัวเองอย่างทุ่มเท โดยใช้กระบวนการทางปัญญามาเป็นฐานในการพัฒนาดังปรากฏเป็นกรณีศึกษาที่ปรากฏในครั้งพุทธกาล ซึ่งสามารถยกมาเทียบเคียงได้ เช่น

กรณีที่ 1 กุญแจไขมุมมอง ทรัพย์สินใช้จะเป็นที่สุดของชีวิตก็หาไม่ นางกุลทลเกิดมาในตระกูลเศรษฐี อยู่ในปราสาทแบบเศรษฐี บังเอิญให้พบรัก เป็นรักแรกพบกับนักโทษอาชญากรรม เมื่อสอดตาออกไปนอกหน้าต่างและสบตานักโทษกำลังถูกใส่ตรวนเพื่อนไปยังแดนประหาร เกิดรักแรกพบ ปฏิสัมพันธ์แบบสุดเนื้อสุดตัว เป็นลมล้มตึง หากไม่ได้มาเป็นคู่ตุนาหงิน จะสิ้นใจให้ได้ จนพ่อแม่ต้องตามใจ และนำเงินไปไถตัวนักโทษมาเป็นลูกเขย แต่ความรัก ความฝันและความหวังกับความจริงไม่ได้เป็นเรื่องเดียวกัน เพราะรักของนางไม่ได้เป็นอย่างที่คิด เพราะสามีของนางกลับคิดฆ่า เมียตัวเองเพื่อต้องการทรัพย์สิน นางกุลทลเกิดต้องแก้ปัญหา แก้ไขความผิดพลาดของตัวเองที่พลาดตั้งแต่เริ่มแรก ด้วยได้สามีที่เป็นโจร แม้จะได้รับการช่วยเหลือก็ยังมิจิตเป็นโจร ยังชอบการปล้น ซึ่งทรัพย์ ทั้งที่เป็นครอบครัวเดียวกัน แต่งงานกันแล้วมีพฤติกรรมฉ้อฉลเป็นปกติธุระ โดยใช้ความไว้วางใจเชื่อใจจากความเป็นคนในครอบครัว หากกล่าวด้วยภาษาร่วมสมัย คือ โกงคนใน

ครอบครัว นางจึงใช้ปัญญา แก้ปัญหาอย่างมีคุณภาวะ โดยการอำพรางว่า ทรัพย์เหล่านี้เป็นของพี่ อย่างไรเสียก็คนครอบครัวเดียวกัน พี่จะมาฆ่าหนูเพื่อทรัพย์ทำไม แต่ถ้าพี่ไม่เชื่อ อย่างไรเสียหนูขอไหว้เจ้าที่อารักษ์เสียก่อน จากนั้นเมื่อสามิเผลอ จึงผลักสามิโจรตกเขาตายไป หากกล่าวด้วยภาษาที่ร่วมสมัย นางได้ใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหา โดยใช้เทคนิคการเจรจาต่อรอง จนกระทั่งผ่านปัญหาไปได้ และในที่สุดพบบุญแก่ชีวิตด้วยคำสอนของพระพุทธเจ้าและขอभवเป็นนางภิกษุณีในที่สุด ดังพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าตรัสคาถาแก่ภิกษุทั้งหลายตามที่ปรากฏใน เรื่องพระกุนทลเถรีที่ว่า “...ธรรมะบทหนึ่ง ที่คนฟังแล้วสงบระงับได้ ย่อมดีกว่าคาถาที่ไร้ประโยชน์ตั้ง 100 คาถา...ผู้ชนะข้าศึกจำนวนพันคนด้วยพันในสงคราม หาชื่อว่าผู้ชนะที่ยอดเยี่ยมไม่ แต่ผู้ชนะตนได้ จึงชื่อว่า ผู้ชนะที่ยอดเยี่ยม...” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 102-103: 62)

ภาพ 3 นางกุลทลเกสีีกับการแสวงหาความจริงผ่านกุญแจความคิดและการบวช

(ภาพจำลองโดยใช้ ChatGPT ปรับแต่ง)

กรณีที่ 2 กุญแจไขความวุ่นสู่ความไม่วุ่นวาย ของนายยสะกับประโยคว่า ที่นี้วุ่นวายหนอ ที่นี้
 ชัดซึ้งหนอ เติมนายยสะ เป็นบุตรนางสุชาดา (ผู้ถวายข้าวมธุปายาสแก่พระโคตมพุทธเจ้า) กับเศรษฐีชาวเมือง
 พาราณสี ก่อนบวชท่านมีเรือนอาศัย 3 หลัง มีประโคมดนตรีสดร่ายล้อมด้วยโลกียสุข ค็นหนึ่งท่านหลับไป
 ก่อนระโคมดนตรีจบ ท่านจึงตื่นขึ้นมากลางดึก เห็นสตรีนอนมีกิริยาน่าเกลียดน่ากลัว ท่านจึงเกิดความเบื่อ
 หน่ายและออกจากปราสาทไป พลังบ่นไปว่า ที่นี้วุ่นวายหนอ ที่นี้ชัดซึ้งหนอ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4
 ข้อ 26: 32) ไปตลอดทาง จนเข้าเขตป่าอิสิปตนมฤคทายวัน (พระพุทธเจ้าทรงแผ่ญาณเพื่อตรวจดูเวไนยสัตว์ผู้
 ที่พอจะบรรลุ) เมื่อยสกุลบุตรเดินมาใกล้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ยสะ ที่นี้ไม่วุ่นวาย ที่นี้ไม่ชัดซึ้ง มาเถิดยสะ
 จงนั่งลง เราจักแสดงธรรมแก่เธอ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 26: 32) บทสรุป คือ เห็นธรรมได้บวช
 เป็นพระยสะ

ภาพ 4 นายยะ ผู้ใช้ความวุ่นวาย เป็นเครื่องมือสู่การแสวงหาความไม่วุ่นวาย
(ภาพจำลองโดยใช้ ChatGPT ปรับแต่ง)

กรณีที่ 3 กุญแจไขสัจจะว่าด้วยตายและไม่ตาย ซึ่งเป็นธรรมชาติที่ใครก็ต้องตาย เมล็ดพันธุ์ฝักกาดแห่งชีวิต พระกีสาคโคตมเถรี (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 26 ข้อ 220-223: 591) เดิมเกิดในสกุลคนเชื้อใจในกรุงสาวัตถี ครั้งหนึ่งเศรษฐีตระกูลหนึ่งในเมืองสาวัตถีประสบเคราะห์กรรม คือ เงินและทองกลายเป็นถ่าน แต่เมื่อนางกีสาคโคตมมาแตะถ่านเหล่านั้น ถ่านก็กลับกลายเป็นเงินและทองอย่างเดิม เศรษฐีจึงขอร้องท่านมาเป็นลูกสะใภ้ แต่ก็ไม่วายที่จะถูกคนเหล่านั้นเหยียดหยามว่า มาจากตระกูลคนยากจน ต่อมานางจึงให้กำเนิดบุตร แต่บุตรนั้นก็ตายจากไป เมื่ออายุเพียง 3 ขวบ การตายของบุตรจึงทำให้นางตกอยู่ในความทุกข์อย่างหนัก จึงอุ้มศพลูกไปทุกหนทุกแห่ง จนกระทั่งมาพบพระพุทธเจ้าขณะประทับอยู่ ณ วัดเชตวัน เมืองสาวัตถี พระพุทธเจ้าทรงแนะอุบายคลายความทุกข์โดยการให้นางไปเสาะหาเมล็ดพันธุ์ฝักกาดจากบ้านที่ไม่เคยมีคนตาย ปรากฏว่า นางต้องผิดหวัง เพราะบ้านทุกหลัง ล้วนแต่มีคนตายทั้งสิ้น ในที่สุดนางจึงได้ข้อสรุปว่า ความตายเป็นเรื่องธรรมดาของคนหรือสิ่งมีชีวิต ไม่มีใครเกิดมาแล้วไม่ตาย การตายของบุตรนาง จึงเป็นเรื่องธรรมดา เรื่องหนึ่งของชีวิต ครั้นคิดได้แล้วนางจึงสำเร็จเป็นพระโสดาบันบุคคล พร้อมทั้งขอบวชเป็นนางภิกษุณีต่อมา ดังอุทานธรรมที่พระนางกีสาคโคตมเถรีได้กล่าวไว้ว่า “...อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงอมตธรรม เราได้เจริญแล้ว แม้นิพพานเราก็ทำให้แจ้งแล้ว เราได้พบพระจกคือธรรมแล้ว...ตัดลูกศรเสียได้ ปลงภาระได้แล้ว กระทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว กีสาคโคตมเถรีผู้มีจิตหลุดพ้นดีแล้ว...” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 26 ข้อ 220-223: 591)

ภาพ 5 พระกัศิโคตรมีกับการแสวงหาความจริงผ่านกุญแจความคิดว่าด้วยเรื่องลูกตาย
(ภาพจำลองโดยใช้ ChatGPT ปรับแต่ง)

จากที่ยกกรณีตัวอย่างมาเป็นเพียงบางส่วน ซึ่งยังมีอีกหลายกรณีศึกษาหรือมีอีกหลายปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข หรือปรับเพื่อให้เกิดความถูกต้อง โดยปัญหาเหล่านั้นให้ใช้ปัญญาเข้าไปเป็นเครื่องมือเพื่อแก้ไข ดังที่เกิดขึ้นในครั้งพุทธกาล ผลจากเหตุการณ์ถูกเล่าส่งต่อมาเป็นชุดข้อมูล ความรู้ จนกระทั่งปัจจุบัน เรียกว่า กฎแห่งที่เป็นคำพูด (คำสอน) สุกุญแจแห่งความคิดและนำไปสู่การสร้างปัญญา ลด บรรเทา ปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้ ดังกรณีของการใช้คำว่า “เลือดกับน้ำอันไหนสำคัญกว่า” จึงเป็นที่มาของการยุติสงครามแย่งน้ำในกลุ่มของ ประยูรญาติที่กำลังยกพลเพื่อทำสงครามแย่งน้ำกัน (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2553) หรือกรณีของ พระเจ้าปเสนทิโกศล เลือดพอกับเลือดแม่อันไหนสำคัญกว่า (พระระพิน พุทธิสารโ, 2555) หรือพ่อเป็นกษัตริย์ ลูกจะเป็นกษัตริย์ด้วยหรือไม่ ปรับจิต ปรับวิธีคิด ทำให้เกิดทัศนคติใหม่ นำไปสู่การลดปัญหาความรุนแรงใน ครอบครัวลง เป็นต้น ดังที่ยกมาเป็นกรณีศึกษาดังปรากฏ

ชาวพุทธพึงใช้กุญแจแห่งปัญญา

หากพิจารณาพัฒนาการของพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจะพบว่า พระพุทธศาสนาเสนอหลักคำสอนที่มีลักษณะเป็นหลักการกลางหรือระบบคิดที่เปิดโอกาสให้มนุษย์นำไปประยุกต์ใช้ตามบริบทของชีวิตและสังคม หลักธรรมต่าง ๆ จึงเปรียบเสมือนกุญแจ สำหรับไขปัญหาและค้นหาความจริงของชีวิต เมื่อมนุษย์นำหลักธรรมเหล่านี้ไปใช้ ก็สามารถพัฒนาได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ชุมชนและสังคมโดยรวม

ในประวัติศาสตร์ของสังคมไทย หลักคิดทางพระพุทธศาสนาได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนสังคมในหลายมิติ เช่น ทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับผู้ปกครอง ถูกนำมาใช้เป็นกรอบคุณธรรมของผู้นำและสถาบันกษัตริย์ในการบริหารบ้านเมือง (รัฐธรรมนูญ ทศกัณฐ์, 2560) เพื่อสร้างความเป็นธรรมและความผาสุกแก่ประชาชน นอกจากนี้ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากหลักพุทธธรรม (ประสพสุข ฤทธิเดช และปวีณา แก้วอาจ, 2559) เช่น ความพอดี ความไม่ประมาท การดำรงชีวิตอย่างสมดุล

ก็ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศไทยในยุคปัจจุบัน แนวคิดเรื่องกุญแจตามกรอบที่ศึกษานำเสนอ จึงมุ่งถึงเครื่องมือทางปัญญาที่ช่วยเปิดทางไปสู่ความรู้และการแก้ปัญหา หลักธรรมในพระพุทธศาสนาหลายประการ เช่น อริยสัจ 4 อิทธิบาท 4 ไตรสิกขา (พระครูสารกิจประยุต, 2560; ฐิติญาณวัฒน์ วงษา และอำนาจ สาเซตร, 2568; อรุณรัชช์ ศาสตร์สกุล, 2565) สามารถทำหน้าที่เป็นกุญแจที่ช่วยให้มนุษย์เข้าใจปัญหา ค้นหาสาเหตุและพัฒนาแนวทางแก้ไขอย่างเป็นระบบ เมื่อบุคคลหรือสังคมใช้กุญแจเหล่านี้อย่างเหมาะสมก็จะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์และการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในสังคม

ที่สำคัญพระพุทธเจ้าทรงยืนยันพระองค์เองว่า เป็นเพียงผู้ชี้ทาง (Teacher) ประหนึ่งกุญแจไขความจริง มิใช่ผู้บังคับให้เชื่อหรือปฏิบัติตาม มนุษย์จึงมีเสรีภาพในการพิจารณา ทดลองและนำหลักธรรมไปใช้ตามความเหมาะสม หลักการนี้สะท้อนแนวคิดเรื่องการใช้ปัญญาและการพึ่งตนเอง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา ดังนั้น เมื่อกล่าวว่า ชาวพุทธใช้กุญแจ จึงหมายถึง การใช้หลักธรรมเป็นเครื่องมือหรือวิธีการ (Tools และ How to) ในการทำความเข้าใจชีวิตและโลก หลักธรรมเหล่านี้ช่วยเปิดประตูแห่งปัญญา ทำให้มนุษย์สามารถแก้ปัญหา พัฒนาตนเองและสร้างสังคมที่ดีงามได้อย่างยั่งยืน โดยแต่ละคนสามารถเลือกใช้กุญแจที่เหมาะสมกับสถานการณ์ของตนเองเพื่อก้าวไปสู่ความเข้าใจและการพ้นทุกข์ตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา

หากพิจารณาของพัฒนาการตามหลักพระพุทธศาสนาจะพบว่า พระพุทธศาสนามีคำสอนหรือหลักการที่เป็นกลาง ๆ ที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้ หรือสลับใช้เพื่อการแก้ปัญหา พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชนหรือพัฒนาระบบต่าง ๆ ดังที่ประเทศไทยใช้หลักคิดเรื่องทศพิธราชธรรมมาใช้ขับเคลื่อนสังคมผ่านผู้นำ การใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ขับเคลื่อนสังคมไทย ดังนั้น กุญแจจึงเป็นประหนึ่งเครื่องมือในการไขเพื่อค้นหาความรู้ ชุดความรู้นำไปสู่การใช้ การปรับ การสร้างองค์ความรู้ต่อจากนั้น ทำให้เกิดผลเชิงประจักษ์อีกหลายประการ และในเวลาเดียวกันความรู้เหล่านั้นเป็นได้ทั้งเครื่องมือ (Tools) เป็นได้ทั้งวิธีการ (How to) ทำให้เกิดการขับเคลื่อน ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีทั้งแนวคิด หลักปฏิบัติจำนวนมาก จึงมีสถานะเป็นประหนึ่งกุญแจแห่งชีวิตที่จะทำให้ชีวิตมีทางออกจากปัญหาสู่ปัญญาต่อไป พระพุทธเจ้าไม่ได้สมานทานความคิดและความเชื่อของตนเองเป็นเจ้าของ แต่เสนอเพียงว่า เป็นผู้บอก ส่วนใครจะใช้ ไม่ใช่คำสอน (กุญแจ) เป็นเอกลักษณ์ของผู้นั้น เรียกว่า ส่งเสริมความเป็นมนุษย์ให้เกิดความเข้าใจและนำไปใช้ได้เหมาะสมด้วย

กุญแจชีวิตตามแนวพุทธจากผู้ชี้เชิงปฏิบัติ

จากข้อมูลที่มีแนวคิดเรื่องกุญแจจะพบว่า หลักกุญแจ มีผู้ศึกษาและนำมาเป็นกลไกการพัฒนาคน ซึ่งในหลักการนั้นอาจมีผู้ศึกษาออกแบบไว้ที่เรียกว่า กุญแจแก้ดอก ที่ผู้วิจัยได้นำความรู้ 2 ส่วนมาอธิบายเทียบเคียง กระบวนการพัฒนากุญแจกับกลไกการพัฒนาคนตามแนวพุทธศาสนา ซึ่งสามารถนำเสนอเทียบเคียงได้ดังตาราง ดังนี้

หลักกุญแจ 9 ดอก	หลักไตรสิกขา
(1) กุญแจแห่งความเพียร (2) กุญแจแห่งปัญญา (6) กุญแจแห่งการคิดบวกและการให้อภัย	1) ด้านศีล คือ จริยธรรมทางสังคม ความมีคุณธรรม ย่อมเป็นหัวใจ หรือกลไกสำคัญของการใช้ชีวิต เป็น กุญแจอีกดอกหนึ่งของการใช้ชีวิตในฐานะมนุษย์คน ต้องมีจริยธรรม
(4) กุญแจแห่งการสื่อสารและทักษะทางปัญญา (5) กุญแจแห่งการแก้ไขปัญห (3) กุญแจแห่งการสำรวจตน	2) ด้านสมาธิ คือ การฝึกอบรมจิตให้สงบนิ่ง ความ มุ่งมั่น ทำเท่า และดำเนินชีวิตด้วยความระมัดระวังใส่ ใจ ละเมียดในทุกเรื่อง
(7) กุญแจแห่งภาวะผู้นำ (8) กุญแจแห่งการยอมรับความหลากหลาย (9) กุญแจแห่งการเป็นผู้ให้	3) ด้านปัญญา คือ การใช้หลักการและเหตุผล

ตาราง 2 การเทียบเคียงหลักกุญแจชีวิตกับหลักไตรสิกขา

ในงานวิจัยมีผู้ทำการศึกษาไว้ โดยให้คำสำคัญ คือ กุญแจ ซึ่งมีความหมายเป็นเครื่องมือหรือช่องทางในการศึกษาและพัฒนาตนเอง ดังปรากฏในงานเรื่องปรัชญากุญแจเก๋าดอกกับการพัฒนามนุษย์ของสถาบันพลังจิต ธรรมะ จักรวาล (ชนภา ปุณณันท์, 2563) ที่เสนอผลการศึกษาว่า

กุญแจเก๋าดอกเป็นปรัชญาที่ผ่านกระบวนการและขั้นตอนการแสวงหาความจริงจากผู้ที่เป็นทุกข์ทางใจ มนุษย์มีความต้องการพื้นฐานที่ต่างกัน แต่สิ่งสำคัญ คือ แนวทางในการตอบสนองความต้องการนั้นจะมีวิธีการอย่างไร ปรัชญากุญแจเก๋าดอกเป็นปรัชญาที่สามารถนำมาใช้กับมนุษย์ที่ต้องการมีชีวิตที่สมบูรณ์แบบ เพราะผ่านการแสวงหาและค้นพบความจริงจากความทุกข์ทางใจของมนุษย์ ดังนั้นกุญแจแต่ละดอกจะใช้ในสถานการณ์ที่ต่างกัน แต่ละสถานการณ์อาจจะใช้ปรัชญากุญแจเก๋าดอกหลายข้อ แต่ผลลัพธ์สูงสุดของปรัชญา คือ การพัฒนามนุษย์ให้มีความสมบูรณ์แบบ เป็นการพัฒนาจิตและเจริญปัญญา รวมไปถึงเป็นการพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพความเป็นผู้นำ มีความเมตตาต่อมนุษย์ด้วยกัน และเป็นการฝึกพัฒนาตนด้วยตนเอง เพราะปรัชญากุญแจเก๋าดอกผู้อื่นจะไม่สามารถนำมาใช้ได้ เพราะมนุษย์เป็นผู้ที่รู้เท่าทันจิตตนเองมากกว่าผู้อื่น

ในงานศึกษาของธีระพันธ์ จัดพล และคณะ (2567) ในเรื่องกุญแจแก้ดอก: ความเพียร การเรียนรู้ ความเป็นเลิศ นวัตกรรมร่วมสมัย เสนอไว้ว่า

กุญแจแก้ดอก: ความเพียร การเรียนรู้ สำหรับปัจจุบันและอนาคต สามารถรับมือกับยุค Disruption โลกที่มีความผันผวน คาดเดายาก ซับซ้อน ขาดความชัดเจน แบบ VUCA และ BANI ในศตวรรษที่ 21 นี้ เพื่อสร้างคุณค่าและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขตามแนวทางของพระพุทธศาสนาได้

ในงานของนันทภา นุชาภัทร (2566) ในบทความเรื่องแนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรอย่างยั่งยืนด้วยหลักการกุญแจแก้ดอก ที่เสนอว่า

การพัฒนาทุนมนุษย์อย่างยั่งยืนภายในองค์กรเป็นกระบวนการสำคัญในการเสริมสร้างและบ่มเพาะทรัพยากรมนุษย์ซึ่งให้ความสำคัญกับการฝึกฝนทักษะและความรู้ที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างพนักงาน หลักการกุญแจแก้ดอกเป็นแนวทางที่จำเป็นสำหรับการส่งเสริมการเติบโตและการพัฒนาความเชี่ยวชาญและความสามารถในการสาขาการปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ในแต่ละขั้นตอนและเป็นหลักการในการเป็นแนวทางในการเรียนรู้และแสวงหาทักษะที่จำเป็นสำหรับการประกอบวิชาชีพ รวมถึงความสามารถในการปรับตัวและความคล่องตัวในการเรียนรู้เพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงผ่านการตรวจสอบตนเองและการประเมินตนเอง

ในงานของรักยิ่ง โรจนเกตุปัญญา (2566) ที่ศึกษาเรื่องการใช้หลักการกุญแจแก้ดอกของสถาบันพลังจิต ธรรมะ จักรวาล เพื่อสร้างภาวะผู้นำในยุควิถีใหม่ ที่เสนอว่า

การใช้หลักการกุญแจแก้ดอก เพื่อสร้างภาวะผู้นำในยุควิถีใหม่ (New Normal) เป็นการพัฒนาภาวะผู้นำในมิติด้านพฤติกรรม ปัญญา จิตใจและสังคม ผู้นำต้องมีทักษะในการบริหารจัดการองค์กรให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและภาวะวิกฤติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจึงต้องอาศัยภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพด้วยการสร้างผู้นำให้แข็งแกร่งในทุกด้าน ภาวะผู้นำในยุควิถีใหม่ ควรมีพื้นฐานอันประกอบด้วย 1) ด้านพฤติกรรมผู้นำควรมีความอดทนในตน อดทนในงาน 2) ด้านปัญญาควรหมั่นศึกษาและพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง 3) ด้านจิตใจผู้นำควรสำรวจตน รู้จักวิเคราะห์ตนเอง ยอมรับในความแตกต่างของผู้อื่น 4) ด้านสังคมผู้นำควรเตรียมพร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงในบริบทต่าง ๆ เพื่อนำพาองค์กรบรรลุเป้าหมายสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน

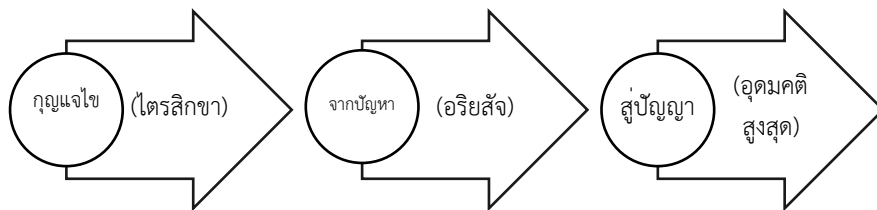
ในงานของกุลณา โรจนเกตุปัญญา (2566) เรื่อง การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยโรคไตวายเรื้อรังระยะสุดท้ายที่ได้รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียมโดยใช้หลักการกุญแจแก้ดอก ที่มีการประยุกต์ใช้

ความรู้ในการจัดการกับโรคและชีวิตประจำวันให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ในการนำแนวทางไปส่งเสริมคุณภาพชีวิตทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม

โดยแนวคิดกุญแจในงานวิจัยและบทความที่ถูกนำเสนอและนำมาประกอบบทความนี้ เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนามนุษย์ทั้งด้านจิตใจ ปัญญา และการดำเนินชีวิต ตามหลักไตรสิกขาหรือบูรณาการหลักพระพุทธศาสนา โดยมีลักษณะเป็นเครื่องมือหรือกุญแจ สำหรับไขไปสู่ความจริงของชีวิตและการแก้ปัญหาความทุกข์ของมนุษย์ ดังในงานศึกษาของชนภา ปุณณันท์ (2563) อธิบายว่า กุญแจเป็นปรัชญาที่เกิดจากระบวนการแสวงหาความจริงจากประสบการณ์ความทุกข์ทางใจของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์แต่ละคนมีความต้องการพื้นฐานแตกต่างกัน แต่สามารถใช้กุญแจเหล่านี้เป็นแนวทางในการตอบสนองและพัฒนาชีวิตให้สมบูรณ์ขึ้น โดยกุญแจแต่ละดอกอาจนำไปใช้ในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน และเป้าหมายสูงสุด คือ การพัฒนามนุษย์ให้มีศักยภาพ มีภาวะผู้นำและมีเมตตาต่อผู้อื่น ผ่านการพัฒนาตนเองและการรู้เท่าทันจิตใจของตน หรือในงานธีระพันธ์ จิตพล และคณะ (2567) ชี้ว่า แนวคิดกุญแจเกี่ยวข้องกับความรู้และการเรียนรู้ ซึ่งสามารถช่วยให้มนุษย์ปรับตัวกับโลกยุคใหม่ที่มีความผันผวนและไม่แน่นอน เช่น บริบท VUCA และ BANI ในศตวรรษที่ 21 เพื่อสร้างคุณค่าและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ รวมถึงนันทภา นุชาภัทร (2566) เสนอว่า หลักกุญแจแก้ดอกสามารถใช้ในการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรอย่างยั่งยืน โดยเน้นการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะ ความสัมพันธ์ในองค์กรและความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ในภาพรวมของรักยิ่ง โรจนเกตุปัญญา (2566) ชี้ว่า หลักกุญแจสามารถใช้พัฒนาภาวะผู้นำในยุควิถีใหม่ (New Normal) โดยครอบคลุมด้านพฤติกรรม ปัญญา จิตใจและสังคม ส่วนกุลณา โรจนเกตุปัญญา (2566) นำแนวคิดนี้ไปใช้เสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยโรคไตวายเรื้อรัง โดยช่วยให้ผู้ป่วยเรียนรู้ ปรับตัวและจัดการชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อกล่าวโดยสรุป แนวคิดกุญแจเปรียบเสมือนเครื่องมือทางปัญญาในการพัฒนามนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาที่มุ่งใช้ปัญญาแก้ปัญหาและความทุกข์เพื่อมุ่งไปสู่การดับทุกข์หรือนิโรธ

องค์ความรู้ใหม่

จากบทความทั้งหมดที่ยกมาต้องการสื่อว่า กุญแจ คือ เครื่องมือสำหรับพัฒนามนุษย์ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาทุกหลักธรรมล้วนมีกลไกเพื่อการพัฒนา สร้างหรือกำกับให้เกิดกระบวนการในการพัฒนา และในการพัฒนานั้นหัวใจสำคัญ คือ ทำให้เกิดทางสว่าง วิธีการหรือแนวทางที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง ตามแผนภาพที่นำเสนอต้องการสื่อให้เห็นว่า ปัญหาต้องแก้ด้วยปัญญา กุญแจจึงเป็นประหนึ่งไขแสวงหาวิธีการ แนวปฏิบัติ โดยมีปลายทางเป็นความรู้และสามารถออกจากปัญหาได้หรือทุกข์ก็แก้ทุกข์ เป็นวิธีการออกจากปัญหาด้วยปัญญาตามแนวพุทธจนเป็นนิโรธธรรมในที่สุด

ภาพ 6 กุญแจไขออกจากปัญหาด้วยปัญญาตามแนวพุทธ

สรุป

นัยของกุญแจชีวิตตามแนวพุทธ อันมีที่มาจากกุญแจแห่งชีวิต ซึ่งอยู่ที่มุมมองว่า จะมองอย่างไร ในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์หรือ มองในฐานะเป็นเครื่องมือสู่ปฏิบัติการเพื่อให้ออกมาเป็นผลจากการ ดำเนินการนั้น ๆ บทสรุปต้องออกมาเป็นการใช้ปัญหามาสู่ปัญญา (เห็นทุกข์จึงเห็นธรรม) ใช้กุญแจเป็นมรรค วิธีในการไขออกจากปัญหา (ทุกข์) โดยใช้กระบวนการทางพระพุทธศาสนา สร้างการเรียนรู้ พัฒนา (ไตรสิกขา) จนเป็นปัญญา เป็นนิโรธออกจากปัญหาสู่ปัญญาอย่างยั่งยืน หรืออาจใช้คำว่า สร้างปัญญาในการเข้าไป แก้ปัญหาเพื่อเติมเต็มชีวิตที่เหลืออยู่ให้มีความสุขกับการใช้ชีวิตหรือวิธีการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ตามกรอบ เรื่องของกุญแจสู่สรรพสิ่งที่เรียกว่า อิสระภาพทางจิตวิญญาณ ตามแนวพระพุทธศาสนา “เห็นทุกข์ แล้วเห็น ธรรม” นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- กุลณา โรจนเกตุปัญญา. (2566). การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยโรคไตวายเรื้อรังระยะสุดท้ายที่ได้รับการ ฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียมโดยใช้หลักการกุญแจแก้ดอก. *วารสารสหวิทยาการทาง สังคมศาสตร์*. 1 (3), 1-12.
- ชนภา ปุณณันท์. (2563). ปรัชญากุญแจแก้ดอกกับการพัฒนามนุษย์ของสถาบันพลังจิต ธรรมะจักรวาล. *วารสารมหาจุฬานาครธรรมส์*. 7 (5), 12-20.
- ฐิญาภรณ์ วงษา และอำนาจ สาเซตร์. (2568). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา. *วารสารชัย มงคลปริทรรศน์*. 5 (2), 81-88.
- ธีระพันธ์ จัดพล และคณะ. (2567). กุญแจแก้ดอก: ความเพียร การเรียนรู้ความเป็นเลิศ นวัตกรรมร่วมสมัย. *วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ*. 2 (1), 20-31.
- นันทภา นุชาภัทร. (2566). แนวทางการพัฒนามนุษย์ในองค์กรอย่างยั่งยืนด้วยหลักการกุญแจแก้ดอก. *วารสารสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์*. 1 (4), 1-13.

- ประสพสุข ฤทธิเดช และปวีณา แก้วอาจ. (2559). ถอดรหัสปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การสอนกระบวนการคิด. *วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน*. 3 (2), 187-192.
- พระครูสารกิจประยุต. (2560). การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 ในการแก้ไขปัญหาชีวิต. *วารสารธรรมทรรศน์*. 17 (2), 257-267.
- พระปลัดระพิน พุทธิสารโร และคณะ. (2566). พระสูตรวิเคราะห์: ความเชื่อต่อความรุนแรงในฐานะเป็นเครื่องมือขององคุลิมาล (สูตร). *วารสารชัยมงคลปริทรรศน์*. 3 (2), 1-13.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2553). *สงครามน้ำในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่: หลักการและเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งเชิงพุทธ*. สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระระพิน พุทธิสารโร. (2555). พุทธวิธียุติความรุนแรง: กรณียุติความรุนแรงต่อการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตากยวงศ์. *การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 4. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*. วันที่ 12-13 กรกฎาคม. หน้า 205-206.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 4, 25, 26*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แมวเหมียว เมงมู. (2568). แอดมินสื่อมัลติมีเดีย. *สัมภาษณ์*. 2 พฤษภาคม.
- รักยั้ง โรจนเกตุปัญญา. (2566). การใช้หลักการกัญแจแก้ดอกของสถาบันพลังจิต ธรรมะ จักรวาล เพื่อสร้างภาวะผู้นำในยุควิถีใหม่. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*. 6 (2), 149-159.
- รัฐธรรมนุญ เทศแก้ว. (2560). ภาวะผู้นำในทศพิธราชธรรม. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. 4 (2), 64-73.
- อรุณรัชต์ ศาสตร์สกุล. (2565). ทักษะการคิดเชิงคำนวณกับอิทธิบาท 4 หลักธรรมแห่งความสำเร็จ. *วารสารมจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*. 8 (3), 232-242.